

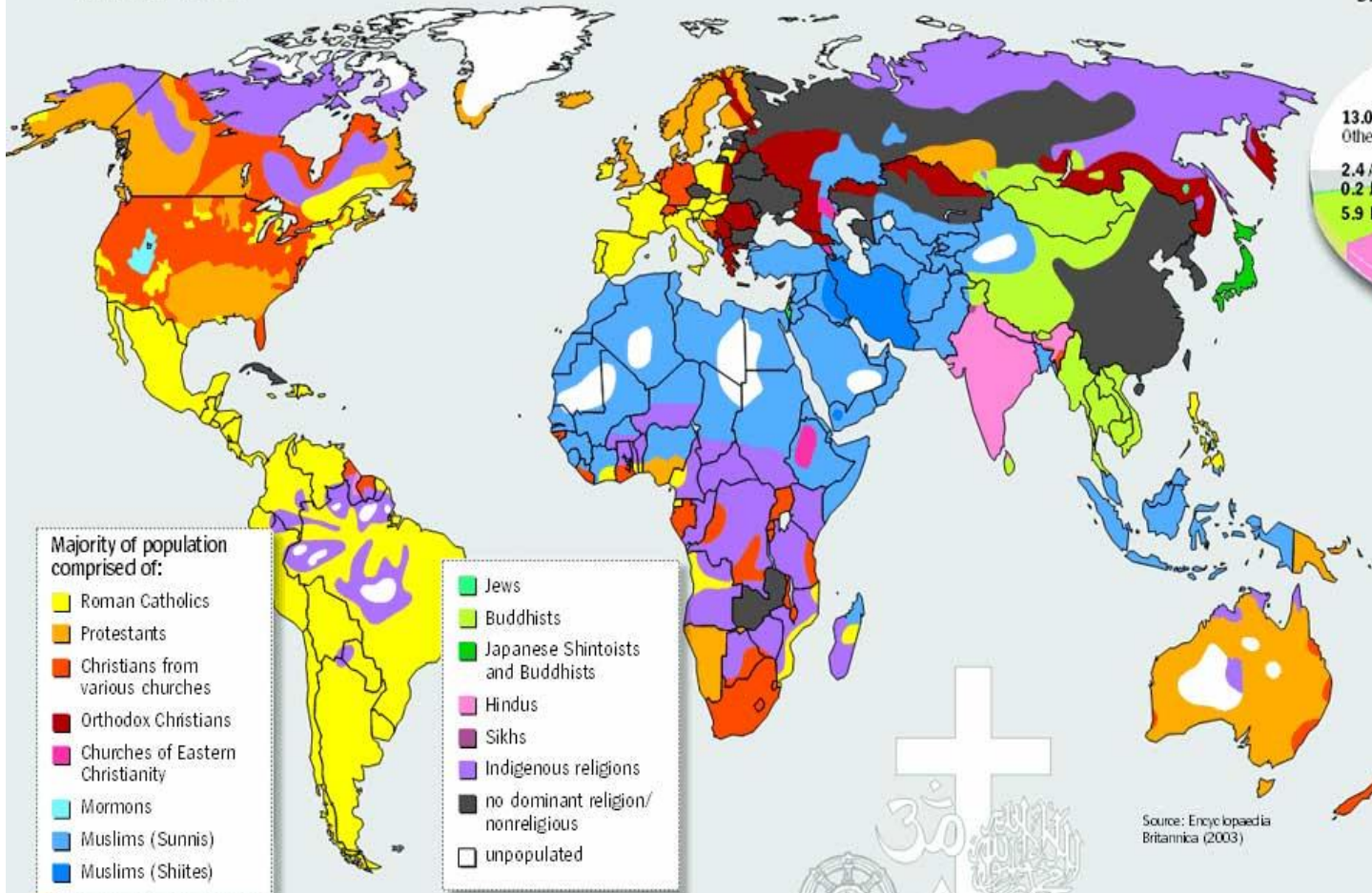
NÁBOŽENSTVÍ a POLITIKA



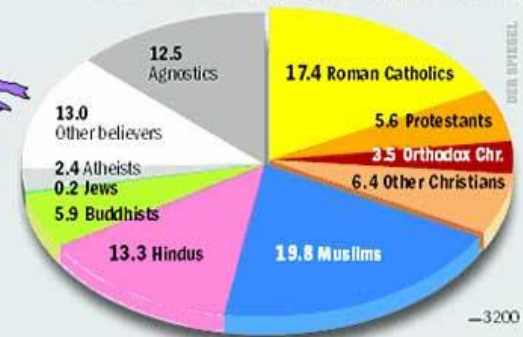
Marek Čejka

Geografie světových náboženství

ATLAS OF FAITHS

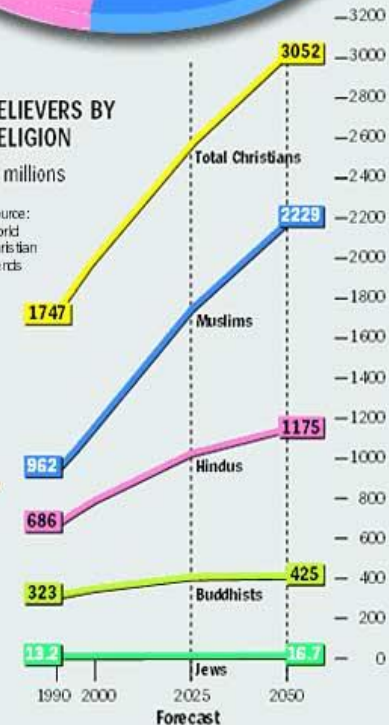


BELIEVERS as percentage of global population (2002)



BELIEVERS BY RELIGION in millions

Source: World Christian Trends



Source: Encyclopaedia Britannica (2003)



Major Religions of the World



http://www.youtube.com/watch?v=Bd5hvXgl_bQ

Náboženství a modernita

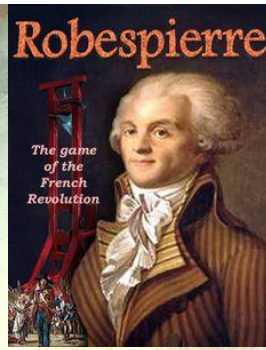
- Po většinu historie náboženství pevně spjato se státními strukturami, například dominantní pozice papeže ve středověké Evropě.
- To výrazně změní osvícenství (odstartuje hlavně francouzská revoluce)
- Následně mnozí předpokládali, že nástup moderní doby bude znamenat pro náboženství ztrátu pozic – to se potvrdilo pouze v některých případech.

Antiklerikalismus

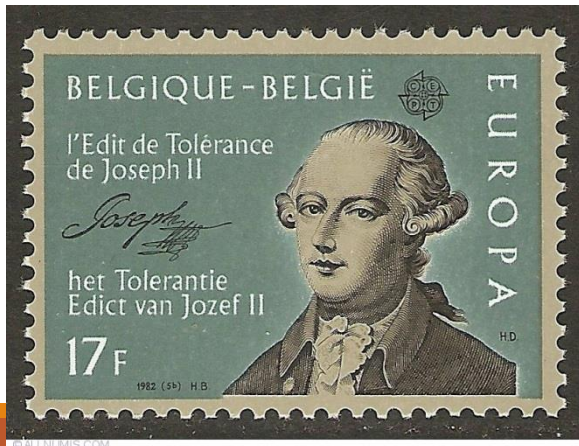
- Snaha o odstranění vlivu náboženství z veřejného života – termín používán hlavně v kontextu omezení moci katolické církve
- řada argumentů z **protestantismu**, rakouské **Josefínské reformy** (osvícenský absolutismus 1765–1790) ale hlavní vlna přichází během **Francouzské revoluce** (perzekuce duchovenstva)
 - Vytvořen nový kalendář, deistický Kult Nejvyšší bytosti a ateistický Kult Rozumu (zakázán zanedlouho Napoleonem)
 - Základy dnešního institucionálního fr. sekularismu položeny za 3. republiky (1870-1940)
- německý *Kulturkampf* – Bismarckovy politiky omezující moc katolické církve (1871-87), rakouské „*Los von Rom/Pryč od Říma*“)
- silný antikatolicismus v USA

• De-Christianization

- New Calendar
- “Temple of Reason”
- “Cult of the Supreme Being”
- Christian Persecution



Festival of the Cult of the Supreme Being, 1794



Patent
 Wegen der den augsburgisch- und heidnischen Religionsverwandten, dann den nicht unirten Erben zu gehörenden christlichen Erelerng und ihred privat Exercitii Religionis.

Wir Joseph
 der Zweyte, von Gottes Gnaden erwählter römischer Kaiser, zu allen Zeiten Mehrer des Reichs, König in Germanien, zu Jerusalem, Ungarn, Böhmen, Dalmatien, Kroatien, Slavonien, Galizien, und Lodomerien u. Erzherzog zu Oesterreich u. Herzog zu Burgund, zu Lothringen, zu Steyer, zu Kärnten, und zu Krain; Großherzog zu Toskana, Großfürst zu Siebenbürgen, Marggraf zu Mähren, Herzog zu Brabant, zu Limburg, zu Luxemburg, und zu Geldern, zu Bärtenberg, zu Ober- und Nider-Oesterreich, zu Mantua, zu Parma, Placenz, Quasafalla, Aufschwiz und Jater, zu Kalabrien, zu Baar, zu Montserrat, und zu Tefchen; Fürst zu Schwaben, und zu Scharleville, gefürsteter Graf zu Habsburg, zu Flandern, zu Tyrol, zu Hennegau, zu Kiburg, zu Ebrz und zu Grassica; Marggraf des H. R. Reichs, zu Burgau, zu Ober- und Nieder-Lauffniß, zu Pont a Mousson, und zu Nomeny;



Náboženství v současném světě



- Odlišná pozice náboženství na Západě a v tzv. třetím světě: západní svět prošel *osvícenstvím*, prudkou *modernizací* a *sekularizací*, přeměna společnosti tradiční na moderní (věda, racionalita...) a odsunutí náboženství hlavně do soukromé sféry každého jednotlivce – „*odkouzlení světa*“ (Max Weber)
- U třetího světa je to daleko méně jednoznačné a role náboženství často výraznější a tradičnější

Obecně je role náboženství v mainstreamové podobě častěji vnímána jako něco přirozeného, pozitivního a jako výraz:

- osobní identity,
- součásti tradice,
- případně národní identity, atd.

Babylon pojmů - náboženský extrémismus, radikalismus, fundamentalismus ...

- pojmy nejsou používány jednoznačně (žurnalistika), mohou, ale nemusejí být synonyma
- okrajové skupiny, **fundamentalisté**, **radikálové**, **extremisté**, **sekty** atd. většinou představují výraznou menšinu v rámci náboženství – podíl radikálů se však může lišit v různých státech a regionech
- **fundamentalismus** – další častý pojem
 - Ne každý náboženský fundamentalista musí být zároveň náboženský či politický extrémista

Zkreslený mediální obraz náboženství

- Mediální zájem o radikály, fundamentalisty, teroristy, o skandály církví – nikoliv o náboženský mainstream a pozitivní vliv náboženství – důsledkem je často zkreslená představa o dnešních náboženstvích
- To ale nemusí znamenat, že by současná velká náboženství neprožívala různé krize
- Globalizace, avšak i zpovrchňování náboženských vědomostí (internet)
- Nejvyšší zájem současných médií je o islámský radikalismus

„Fundamentalismus“ - původně termín spojený s protestantismem

V USA vyšla v letech 1909–1915 série dvanácti svazků nazvaná *The Fundamentals*, která obsahovala stati napsané různými protestantskými teology stavějícím se proti jakémukoliv kompromisu s moderním životním stylem

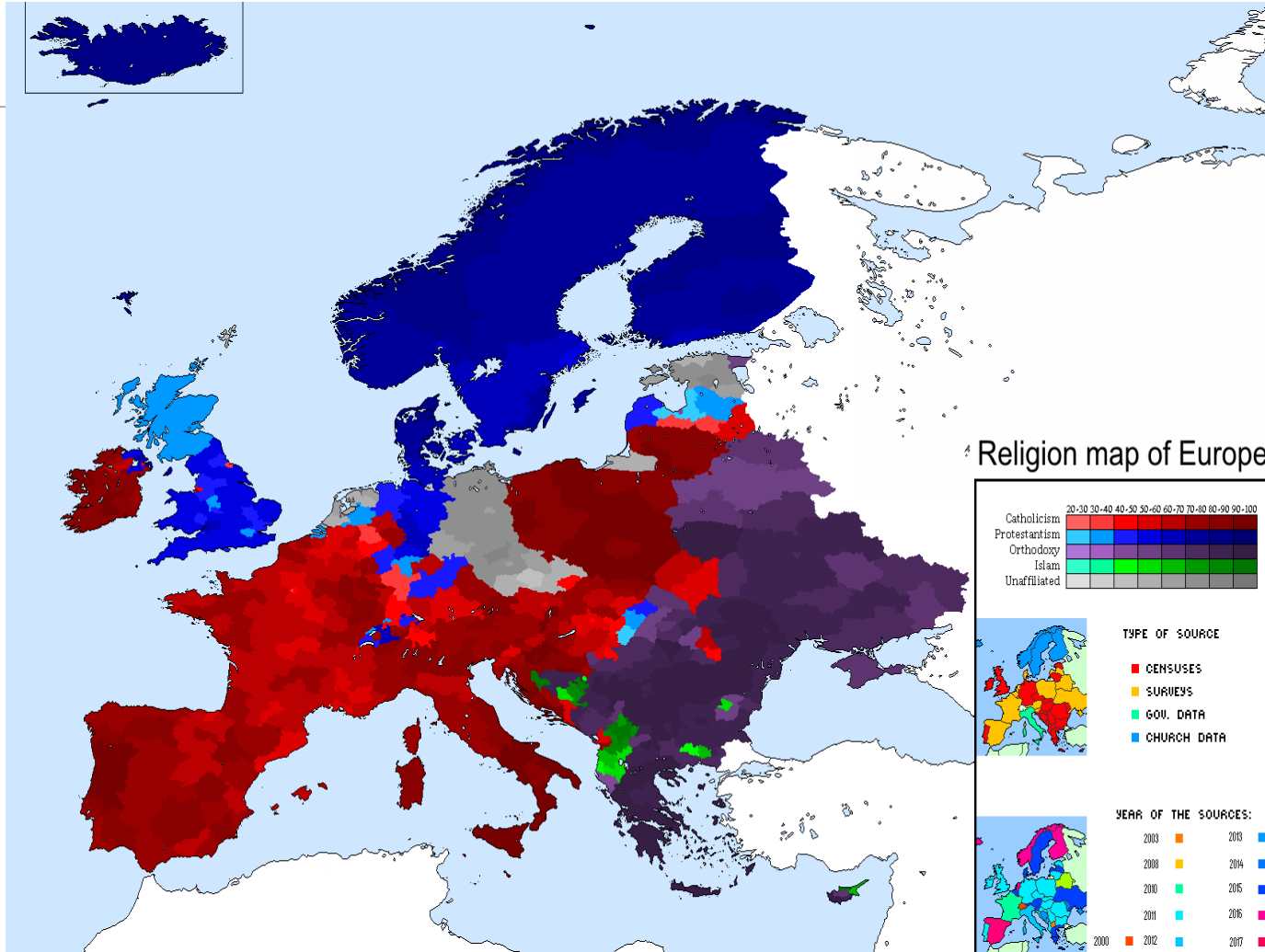


Náboženský fundamentalismus

- V poslední čtvrtině 20. století vzestup náboženského fundamentalismu ve všech velkých náboženstvích.
- Fundamentalistické skupiny jsou jak lokální, tak transnacionální
- Řada citlivých témat, která se fundamentalisté snaží inkorporovat do politické debaty – např. omezení práv na potrat, práv homosexuálů atd.

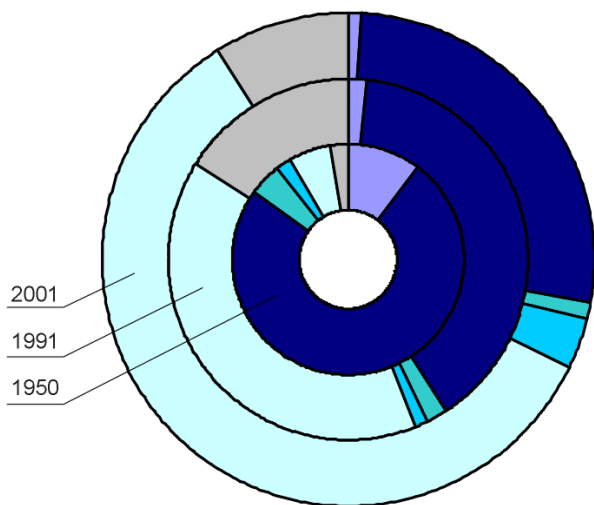


Náboženství v Evropě



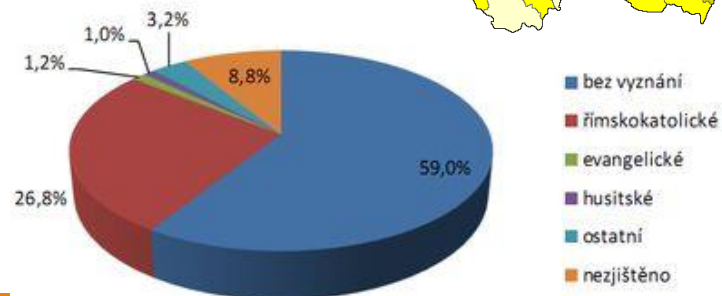
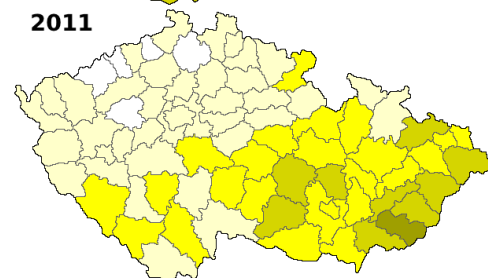
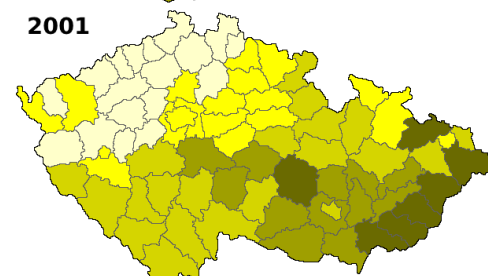
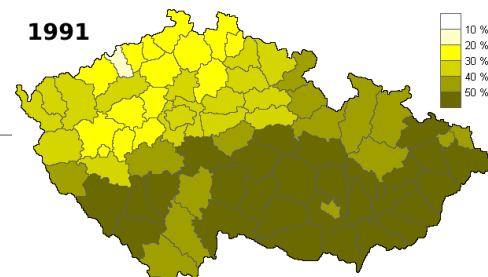
Náboženství v České republice

Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání v letech 1950, 1991 a 2001



- | | |
|------------------------------------|--------------------------|
| ■ Církev československá husitská | ■ Církev římskokatolická |
| ■ Českobratrská církev evangelická | ■ Ostatní |
| ■ bez vyznání | ■ nezjištěno |

Podíl věřících



Politická teologie

Zkoumá průnik teologického myšlení a konceptů s politikou (+ vliv na ekonomiku, společnost, právo, obranu, ..)

Vliv Carla Schmitta (*Politische theologie*, 1922) a Frankfurtské školy

Tradičně výzkum křesťanství (Schmitt byl katolík) a politiky, dnes často islám, judaismus atd.

Časopis *Political theology*
(<http://www.maneyonline.com/loi/pol>)



Náboženství a konfliktní linie ve společnosti

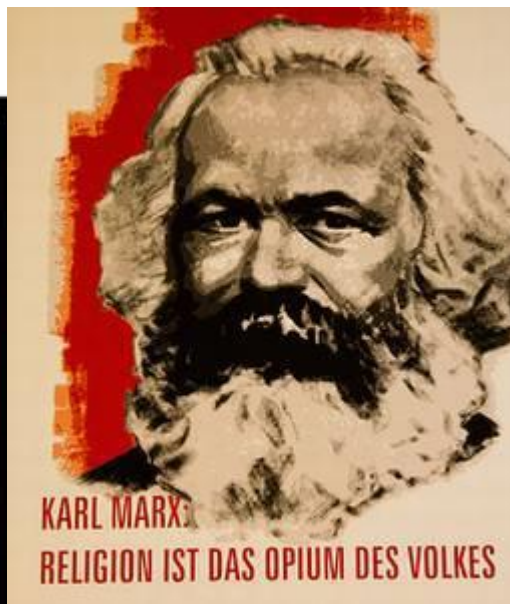
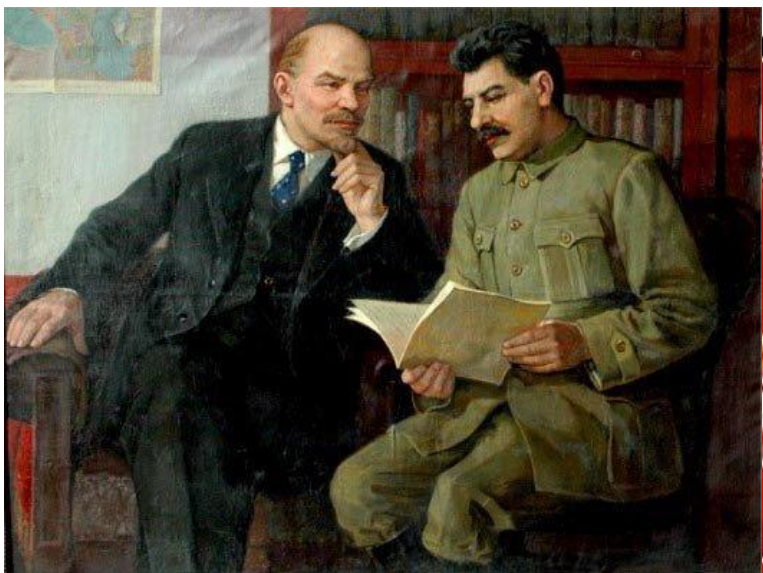
V tradičnějších společnostech konfliktní linie
Náboženství versus sekularismus

Příklady konfliktních linií uvnitř náboženství:

- Judaismus
 - sionismus vs. antisionismus,
 - ortodoxní judaismus vs. liberální judaismus
- Křesťanství
 - katolíci vs. protestanté
- Islám
 - sunnité vs. šíité
 - salafisté vs. islamisté

Náboženství a politika v nedemokratických systémech

Nedemokratické režimy ateistické



IMAGINE NO
RELIGION

Státní ateismus v praxi

Albánie za Envera Hodži (1967-1991)



Kambodža za vlády

Rudých Khmérů (1975-79)



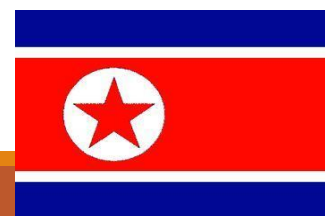
Sovětský svaz – *de facto* 1918–1940



Čína – *de facto* během Kulturní
revoluce (1966-76)



Severní Korea – *de facto* od roku 1948

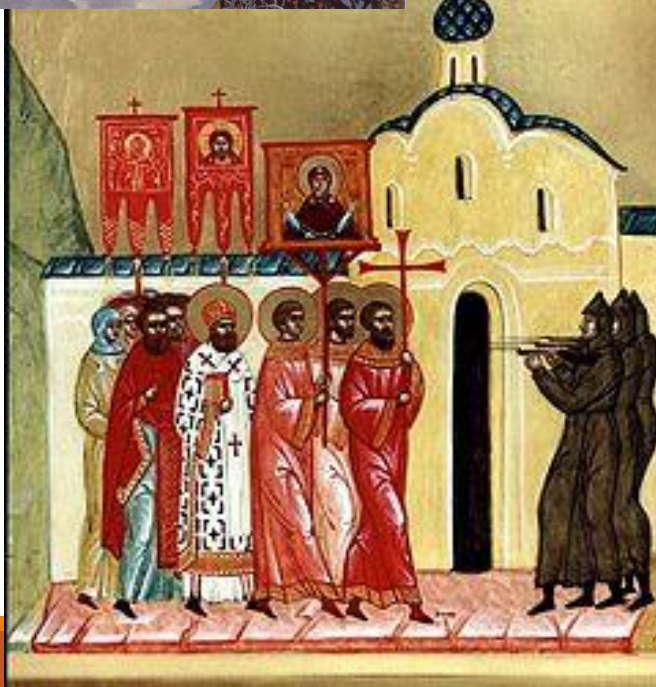


Sovětský ateismus a propaganda

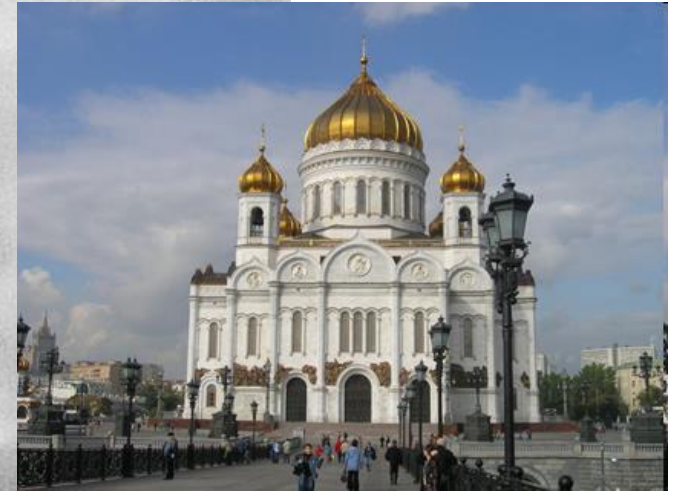


**У ЦЕРКОВНОГО ПОРОГА
ЖДЕШЬ, ПОП, НАПРАСНО-**

**БЕЗ ИКОН И БОГА
МЫ ЖИВЕМ ПРЕКРАСНО!**



Příběh chrámu Krista Spasitele v Moskvě ve 20. a 21. století



<https://www.youtube.com/watch?v=uwrGFmgH8iw>

Nedemokratické a hybridní systémy s náboženskými až teokratickými prvky



Papež František o křesťanském násilí



„Z historického pohledu je nutné říci, že my, křesťané, jsme se občas dopustili násilí v Božím jménu. Třeba třicetiletá válka byla násilí ve jménu Boha. Dnes je to nepředstavitelné, že? Často se prostřednictvím náboženství dostáváme k velice vážným a těžkým rozporům. Kupříkladu fundamentalismu. Ve třech náboženstvích máme každý své fundamentalistické skupiny, ačkoliv jsou vzhledem k celku malé.“

Papež František, 2014

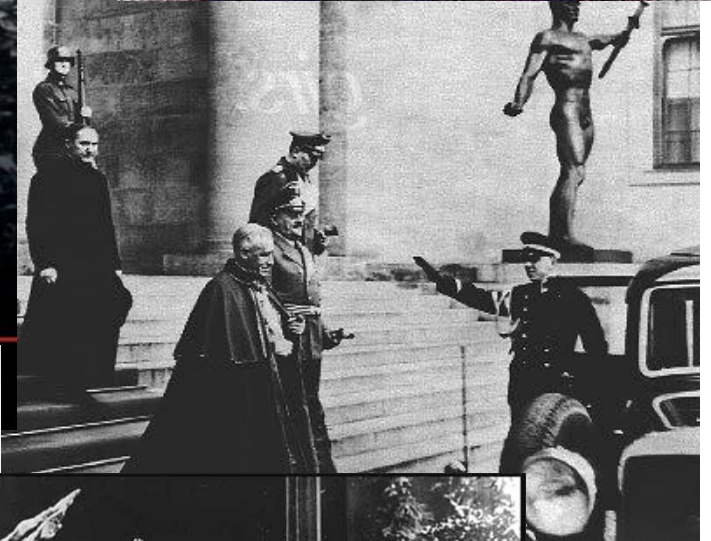
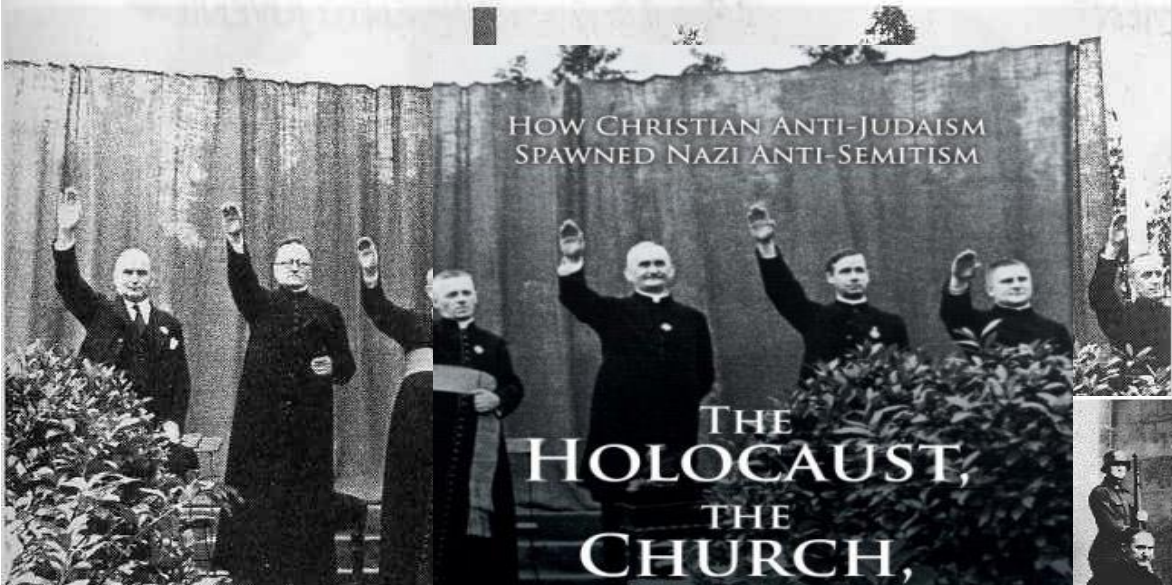
HOW CHRISTIAN ANTI-JUDAISM
SPAWNED NAZI ANTI-SEMITISM

THE
HOLOCAUST,
THE
CHURCH,
AND THE
LAW OF UNINTENDED
CONSEQUENCES

CATHOLICISM
& THE ROOTS
OF NAZISM

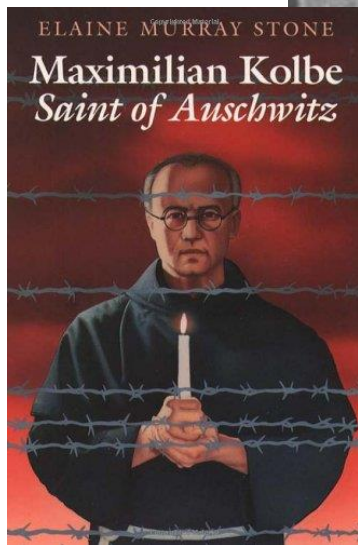
RELIGIOUS IDENTITY &
NATIONAL SOCIALISM

DEREK HASTINGS



Křesťané jako oběti nacismu

Např. brutální perzekuce polských katolíků během války, církevní hodnostáři, kteří pomáhali židům, spojeneckým vojákům, ...



Konflikty s prvky křesťanského radikalismu po 2. sv. válce



Druhý vatikánský koncil (1962–1965)

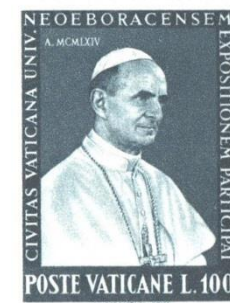


Významná liturgická reforma katolické církve, která reagovala na potřeby moderní doby

Zaštiťují papež **Jan XXIII.** (zemřel během koncilu) a **Pavel VI.**

Důležité reformy:

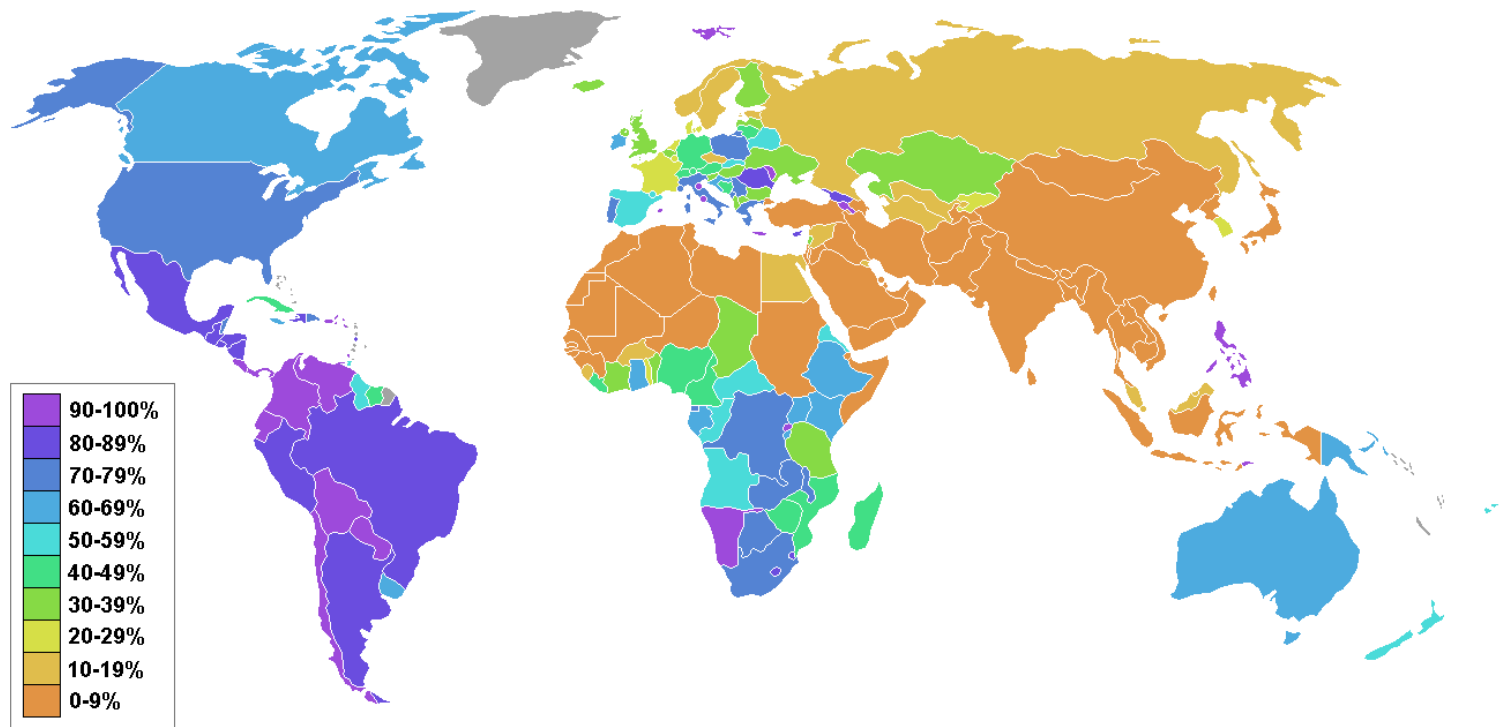
- (znovu)zavedení používání národních jazyků v liturgii,
- zvýšení míry účasti laiků při liturgii,
- úprava liturgického prostoru (obrácení oltáře směrem k lidu)
- Vně- i vnitro-křesťanský ekumenismus, změny pohledu na židy a muslimy
- Část biskupů reformy odmítá a je později exkomunikována – tzv. *lefebvristé* (nazvaní podle kardinála Marcela Lefebvra)



Náboženství a politika v demokraciích



Křesťanství ve světě



Dvě odlišná pojetí vztahu křesťanství a státu v demokraciích

- **Občanské náboženství** (např. USA, Izrael)



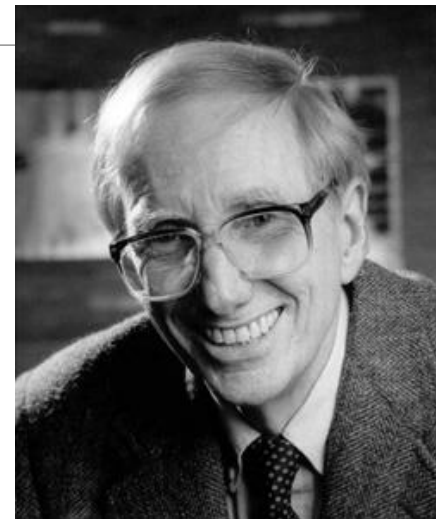
- **Státní sekularismus** (např. Francie, Mexiko, Belgie, kanadská provincie Quebec, donedávna Turecko)

CHARTE DE LA LAÏCITÉ À L'ÉCOLE



„Občanské náboženství“ (Civic religion)

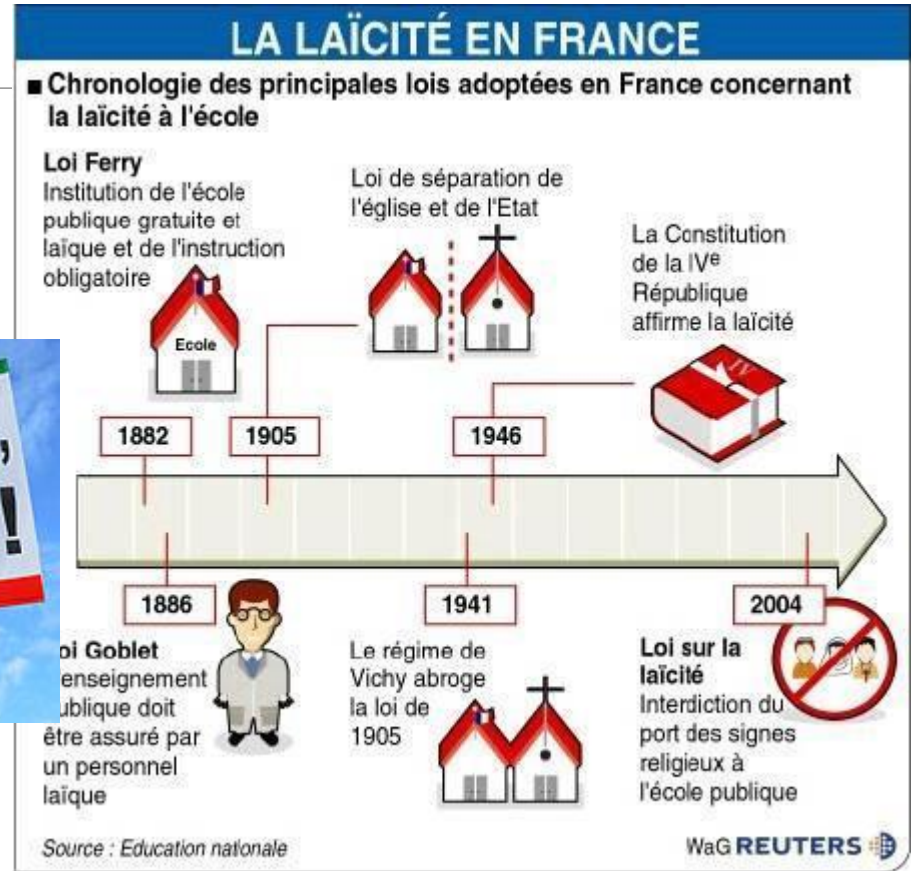
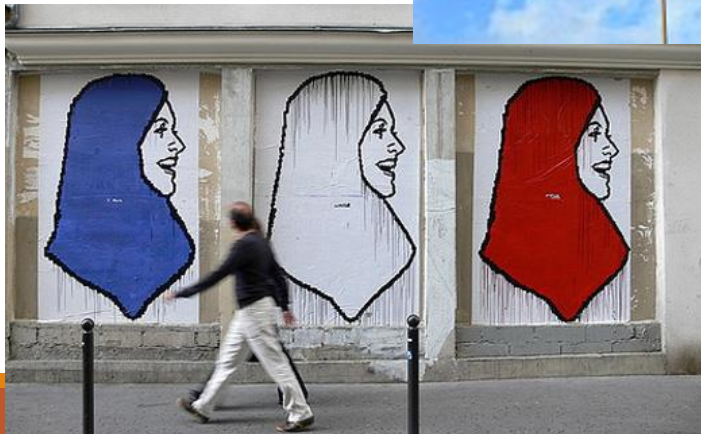
- Popsal sociolog *Robert Bellah* (blízko k němu má pojem „politické náboženství“ E. Voegelina)
- Text *Občanské náboženství v Americe* (1967)
- Primárně nenáboženské veřejné rituály, symboly, státní svátky atd. získávají náboženský charakter
- V konfesijně neutrálních USA tak vzniká pocit jisté **politicko-náboženské výjimečnosti** (kořeny v kalvinistické predestinaci a pocitu specifického dějinného poslání USA – smlouva s Bohem)
- Hodnoty společnosti se stávají posvátnými
- Využívání biblické (hlavně křesťanské) rétoriky v politických projevech - mění se (prezidenti gratulují veřejně židům, muslimům atd. k jejich svátkům)



Státní sekularismus (Francie)

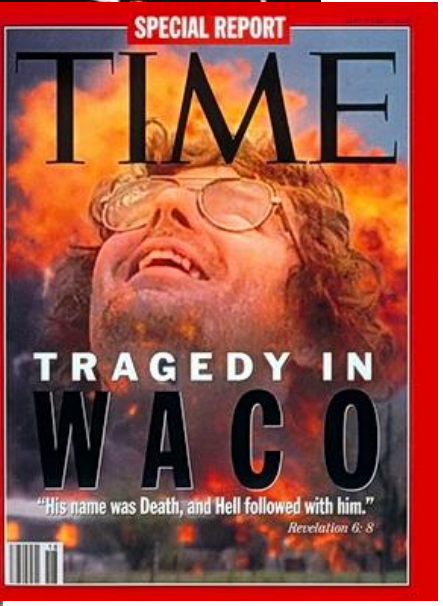
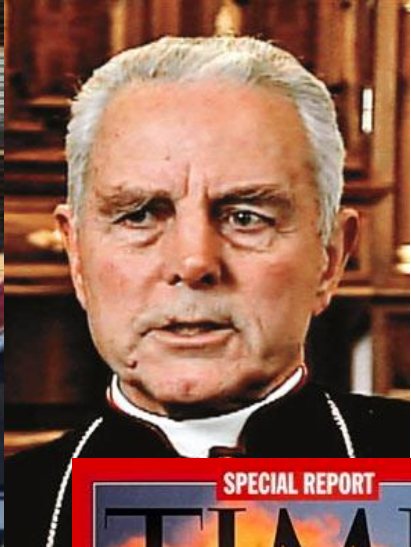
THIS IS A BURKINI,
WHICH FRANCE HAS
JUST BANNED.

THIS IS A WETSUIT,
WHICH FRANCE HAS
NO PROBLEM WITH.



Problémy ve vztahu náboženství a politiky v demokraciích

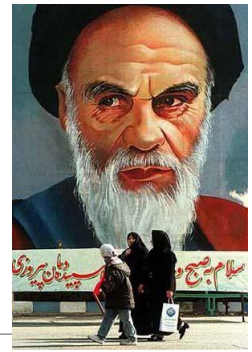
- otázka potratů, antikoncepce, kreacionismus atd. se stává politickým tématem v některých zemích
 - Např. v Irsku není do roku 1997 možný rozvod
- USA – narůstající vliv fundamentalistických evangelikálních proudů křesťanství
- **Náboženský revival** a politizace náboženství od 70.-80. let 20. století
- Dobře popisuje francouzský politolog **Gilles Kepel** a jeho kniha „Boží pomsta“



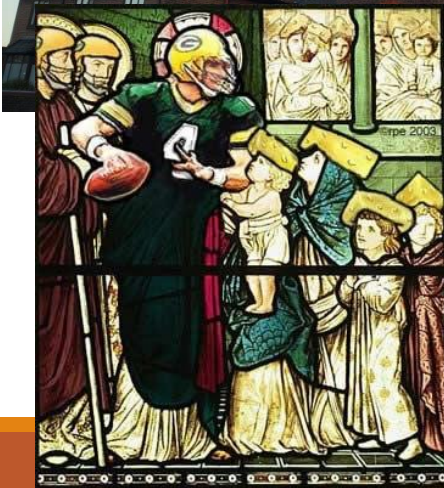
Popularita nových náboženských směrů a sekt na Západě



Kult osobnosti politiků – religiózní aspekt?



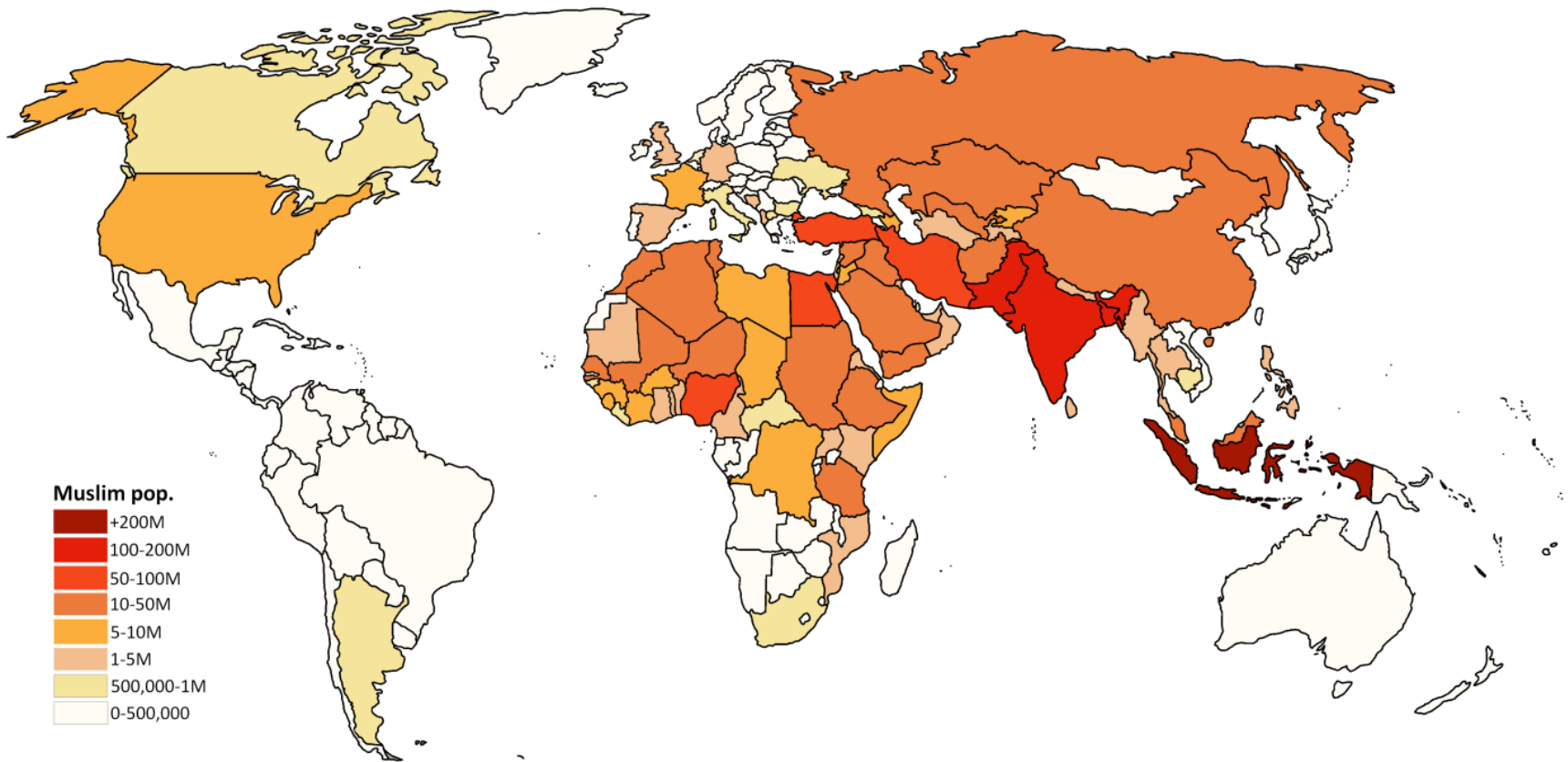
Substituce za náboženství?



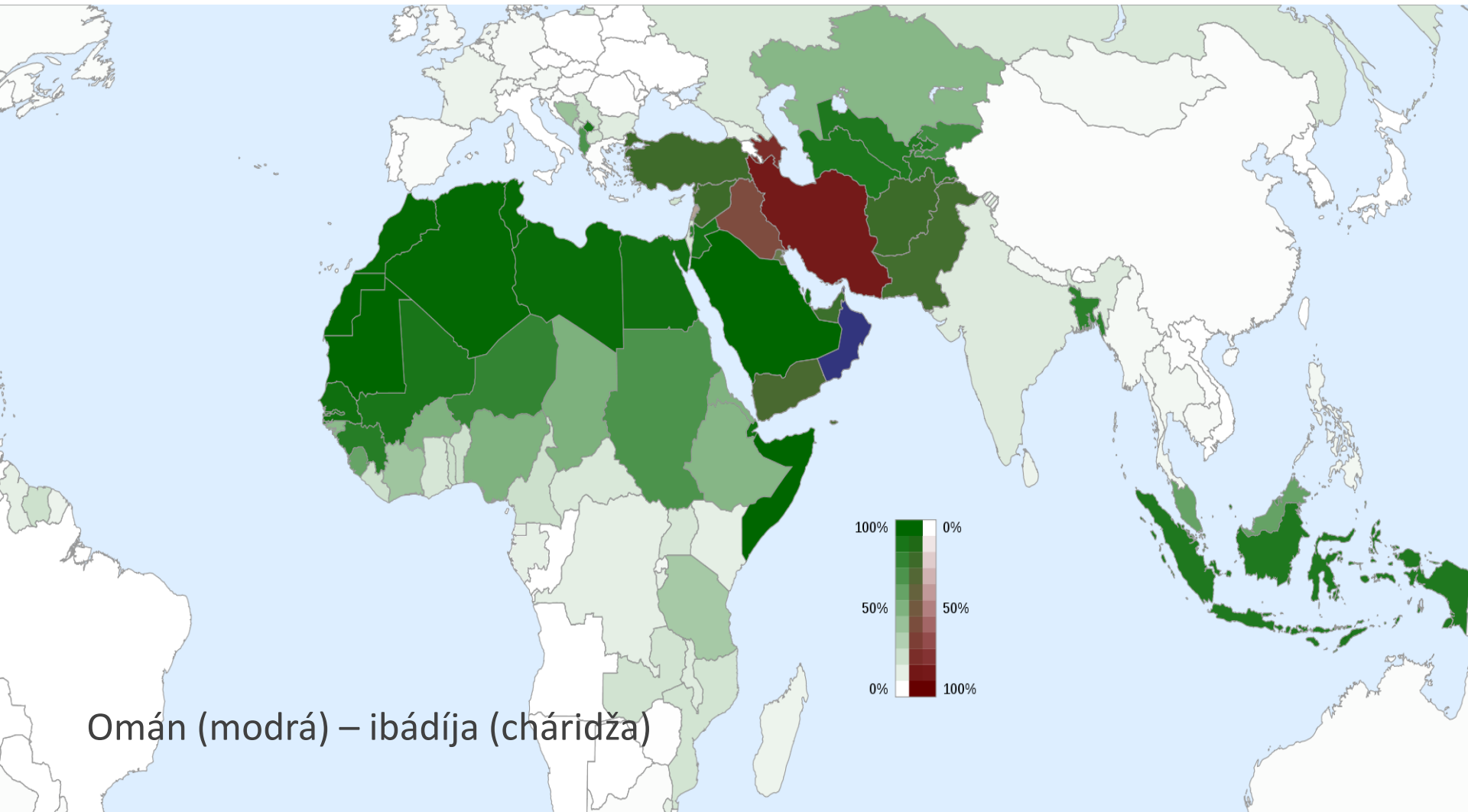
Islám a politika

- Často se dává rovnítka mezi pojmy muslim a Arab – to není přesné, jen každý 8. muslim je Arab, mezi Araby řada dalších náboženských vyznání
- Nejlidnatější muslimskou zemí je Indonésie.
- Muslim ≠ islamista, převážná většina muslimů islamisté nejsou.
- V současné době islám nejrychleji rostoucím náboženstvím na světě – odhady hovoří o 1,7 miliard muslimů ve světě (cca. 23% světové populace)
- Islámská koncepce státu: má respektovat boží (Alláhovy) zákony – Korán a právo šaría. Z toho důvodu pro většinu muslimských náboženských autorit nepřijatelná odluka církve od státu – politika a náboženství pro ně představují dvě naprosto neoddělitelné záležitosti.
- Ve 20. století po skončení koloniálního období a zisku nezávislosti, spory mezi muslimy o tom, jak má vypadat ideální muslimský stát.

Islám ve světě



Sunnité a ší'ité



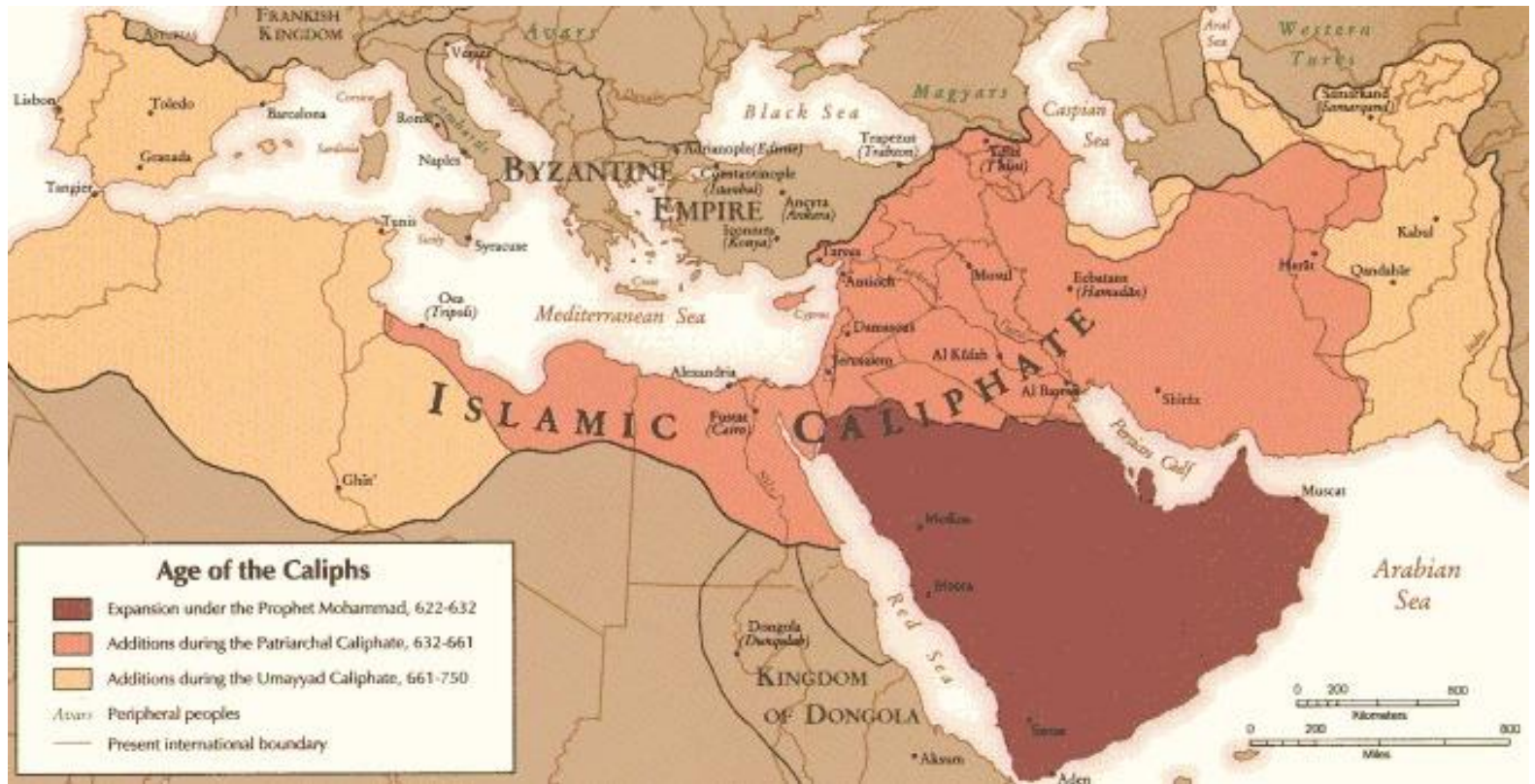
Ší'ité

Ší'ité za legitimní vůdce islámské obce považují jen potomky Muhammadovy rodiny v linii počínající jeho bratrancem a zetěm **Alím ibn Abú Tálibem**. Ší'ité po Muhammadově smrti 632 neuznali za právoplatného chalífu Abú Bakra ani jeho následníky Umara a Uthmána. Teprve Alí, který se stal čtvrtým voleným chalífou, je podle ší'itů pravý vůdce muslimů, imám, a po něm další z jeho rodu.

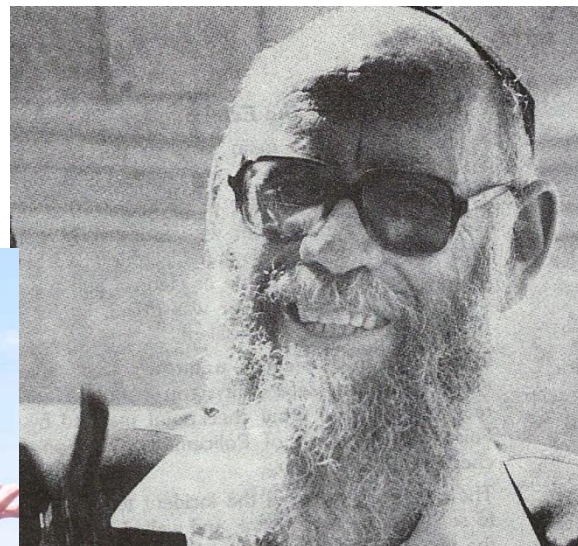
Doktrína **imámíje** - věří, že A'immá („Imámové“) jsou praví chalífové a praví nástupci Mohammeda

Isná ašaríja („Dvanáctníci“) je nejpočetnější skupinou v rámci ší'itského islámu (80 % všech ší'itů) uznávající dvanáct imámů.

CHALÍFÁT



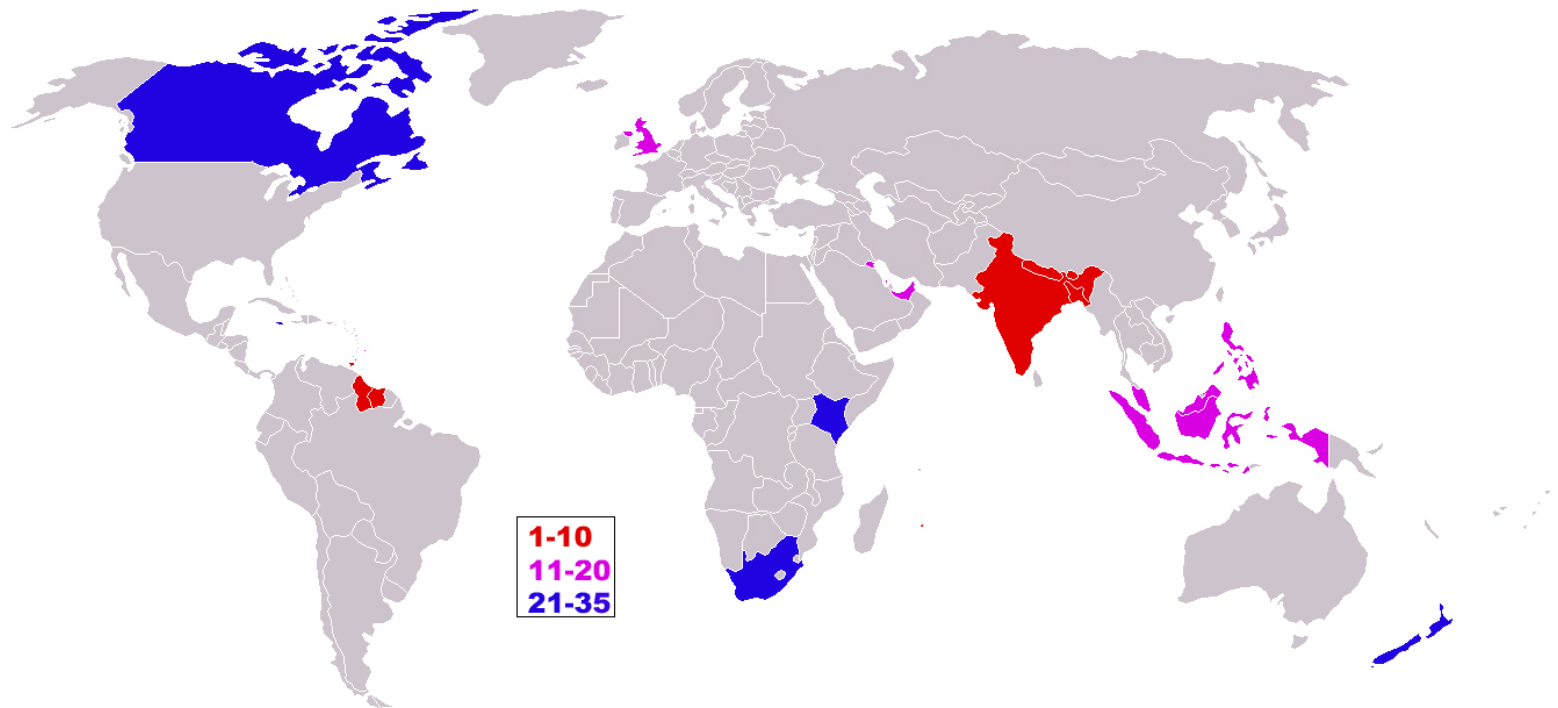
Problémy ve vztahu náboženství a politiky v Izraeli



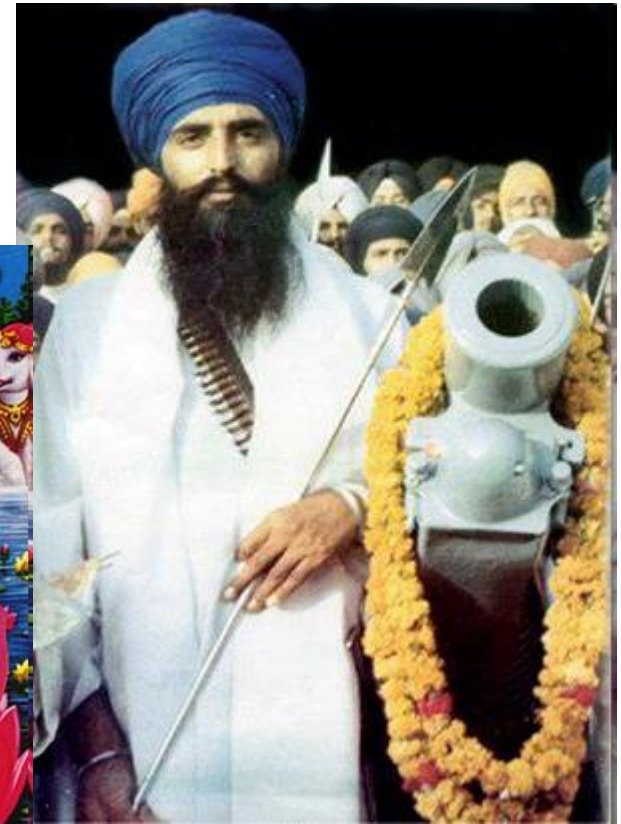
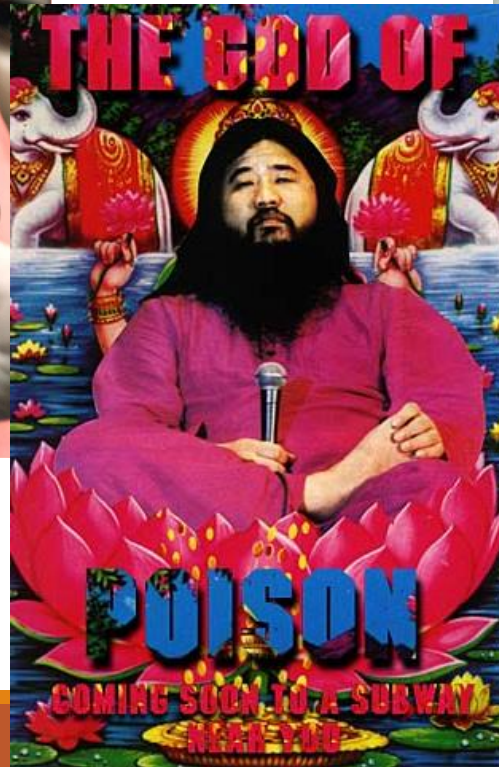
Hinduismus a politika

- Řada různorodých směrů – nejedná se o náboženství v pravém slova smyslu, ale spíše o filozofický směr.
- V současnosti cca. 1 miliarda věřících, převážně v Indii – kastovní společenský systém.
- Princip znovuzrození (převtělování) – dlouhodobý proces, většina věřících není schopná dosáhnout spasení během svého prvního života.
- V podstatě jedinou použitelnou případovou studií Indie, kde žije většina hinduistů. Kromě hinduismu v Indii i celá řada dalších náboženství.
- Výraznou roli v indickém nacionalistickém hnutí sehrál Mahátma Gándhí – snaha propojit hinduismus a nacionalismus narážela na řadu problémů, sám Gándhí nakonec zavražděn náboženským extrémistou.

Hinduismus ve světě



Násilí, teror a další velká náboženství (hinduismus, buddhismus, sikhismus...)



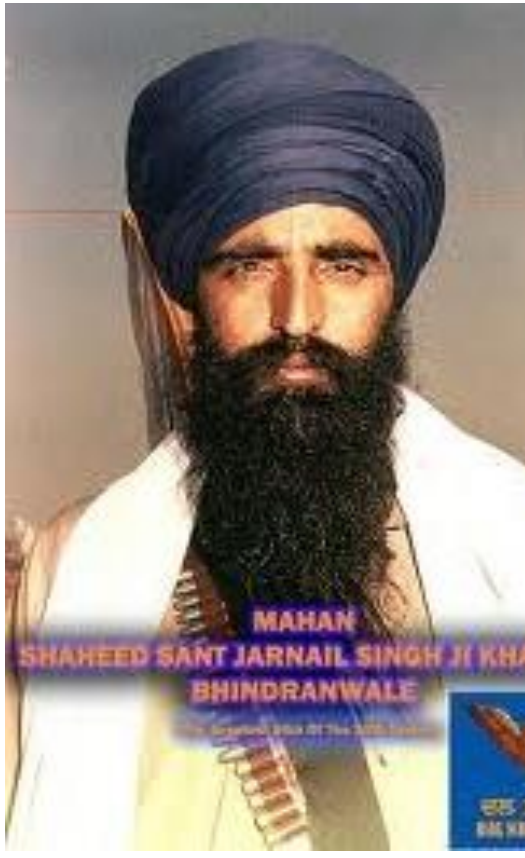
Hinduism a radikalismus



Sikhismus, politika a radikalismus

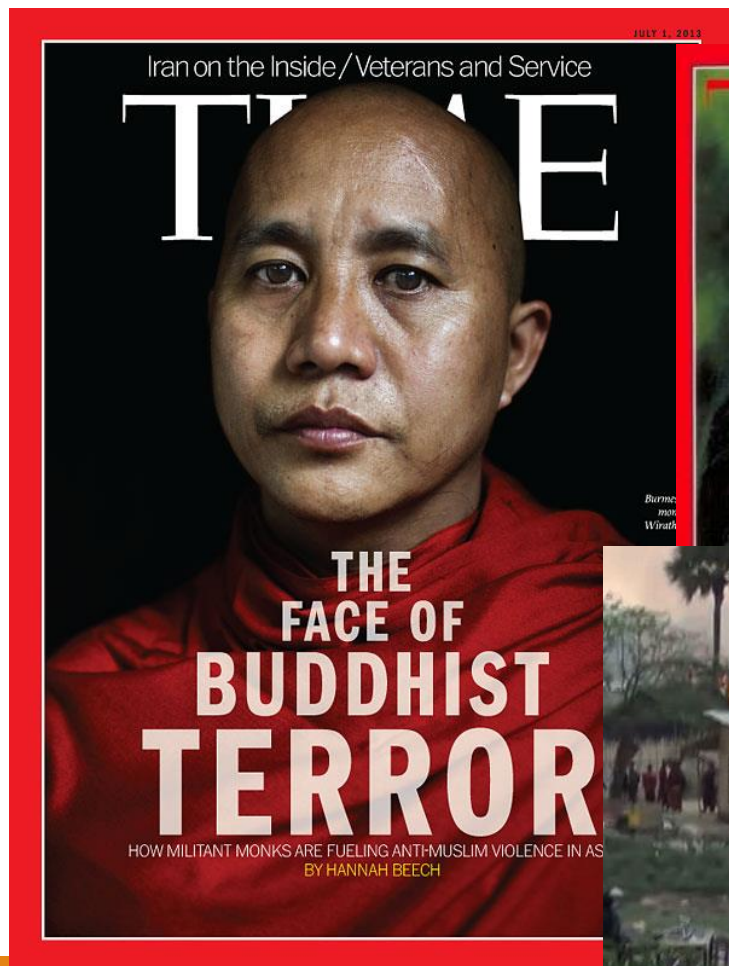
Indie – stát Paňdžáb

<https://www.youtube.com/watch?v=EOzGEV9cSFw>



Buddhimus, politika a radikalimus

Myanmar/Barma, Šrí Lanka, Indie, Japonsko



**BUDDHIST TERRORIST
GROUP
969 LOGO & CHEIF
ORGANISER
VIRATHU**



Doporučená literatura:

Barša, P.: Západ a islamismus – střet civilizací, nebo dialog kultur?, CDK, Brno 2001

Beránek, O.; Ostřanský, B. (ed.): Islámský stát, Academia, Praha 2016

Čejka, M: Judaismus a politika v Izraeli, Barrister & Principal, Brno 2009

Fiala, P.; Hanuš. J.; Vybíral. J. (eds.): Autorita v abrahamských náboženstvích – náboženské a politické aspekty autority v judaismu, křesťanství a islámu, CDK, Brno 2005

Juergensmeyer, M.: Teror v mysli Boží – globální vzestup náboženského násilí,

CDK, Brno 2007

Kepel, G.: Válka v srdci islámu, Karolinum, Praha 2006

Kepel, G.: Boží pomsta – křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět, Atlantis, Brno 1996

Mendel, M.: S puškou a Koránem – Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu, Orientální ústav AV ČR, Praha 2008

Pavlincová, H.; Horyna, B. (eds.): Slovník judaismus, křesťanství, islám, nakl. Olomouc, Olomouc 2003